

Alba de Vic, primera dona escrivana professional de Catalunya

Autor: Magí Camps

Data de publicació: 09-03-2023

En Magí Camps va escriure, pel Dia Internacional de la Dona, aquest article sobre la vida de la primera escrivana profesional de Catalunya.

Alba Guibert, coneguda com a Alba de Vic, va ser la primera dona que va ser escrivana professional del que avui anomenem Catalunya. Va viure al segle XI i va pertànyer a una família instruïda, amb un pare, el gramàtic Guibert, que podríem considerar molt modern per l'època. Modern perquè va ensenyar de lletra als tres fills i a les tres filles que va tenir amb Guilla.

De família benestant, Alba Guibert es va casar amb Jobert i també va tenir sis descendents, tres filles (Guilla, Adaleds i Magenburt) i tres fills (Guillem, Ramon i Artall), i vivia a la parròquia de Santa Eulàlia de Riuprimer. Segons es llegeix al testament del seu home, on consten les propietats, a totes els van atorgar un nom propi, igual que els animals que hi figuren. Així, avui sabe, que hi havia "una terra motejada Coma Erma, una casa denominada Rosta, una cuirassa que es deia Claramalla, un cavall de nom Giscalfred, una euga anomenada Gaçola i àdhuc un alsberg batejat Omnia bona (Tots-béns)". Un alsberg o ausberg és una túnica de malles o d'escates per protegir el cos.

Tot això ho llegim al capítol que dediquen Jesús Alturo i Tània Alaix al nivell cultural de la proto-Catalunya al llibre de Lletres que parlen, que acaba de publicar La Magrana. Els professors i paleògrafs de la Universitat Autònoma de Barcelona expliquen en aquest estudi de gran abast un munt de detalls de l'escriptura tardolatina, protocatalana i catalana a la fi, com el primer document escrit tot en català, datat entre 1060 i 1080, que és una còpia del Llibre dels jutges, fet per un escrivà d'Organyà. Aquí es comença a trencar la diglòssia entre parlar català i escriure en llatí.

Uns anys abans, Alba de Vic encara no escrivia en català, perquè aleshores els documents es feien en llatí. És a dir, per poder llegir i escriure no n'hi havia prou amb saber ajuntar les lletres; també calia saber llatí. De fet, "l'alfabetització era molt minsa, i més encara entre les dones", explica Alaix, que esmenta el concepte de semi-alfabetització, que són les persones que havien après a llegir però no a escriure: "Eren dos estadis d'aprenentatge. Les persones semialfabetitzades eren capaces de llegir un document, però alhora de signar-lo no ho feien de manera autògrafa, sinó heterògrafa, posant-hi un punt sota el seu nom, que algú altre havia escrit", explica la investigadora. "Tenim un document del 989 de la comunitat de Sant Pere de les Puel·les en el qual només l'abadessa Adaleds firma

autògrafament. Les altres ho fan heterògrafament, però fent-hi constar que sabien llegir".

La figura d'Alba de Vic és rellevant perquè és la primera dona de qui hi ha constància que escriu un document amb validesa legal. Està datat el 16 d'abril del 1044 i se sap amb tanta precisió perquè es tracta d'una escripturització d'una compra que van fer ella i el seu marit. Ella hi va voler fer constar que l'havia escrit del seu puny i lletra, "en una perfecta escriptura carolina i signat amb unes majúscules de tipus librari esplèndides", detalla Alaix, que li calcula aleshores uns 30 anys: "Era una dona completament alfabetitzada i d'una cultura superior".

El document té un valor afegit perquè, entremig del llatí, Alba de Vic hi fa servir algunes paraules catalanes quan les ha de menester. És el cas de coma (depressió en un terreny de muntanya), era, casals i puio (puig), amb què anomena els llocs on se situa la compra. "No s'ha de veure com una prova d'ignorància, perquè a l'època les parts formulàries s'escriuen en llatí, però les parts substancials, perquè quedés clar a què es feia referència, es comencen a escriure en català", postil·la Alaix.

Però d'on li venen aquests coneixements a Alba de Vic? "A les darreries del segle X devia arribar a la diòcesi d'Osona un jove gramàtic procedent, pel que sembla, de Lieja". De la belga Lieja a la catalana Vic, Guibert s'hi devia trobar bé, de manera que es va casar amb Guilla i va fundar una família nombrosa. "Guibert va exercir un magisteri eficaç a l'escola diocesana de Vic, al costat, sovint, del canonge Ermenir Quintilià, excel·lent dominador de l'art de la cal·ligrafia i mestre de nous i molt bons cal·lígrafs", expliquen els paleògrafs.

Dels sis fills, en destaquen dos. D'una banda Berill, que va ser el seu successor en la direcció de l'escola de gramàtica de la catedral de Vic, d'on va esdevenir canonge. I l'altra és Alba. A diferència del seu germà, de qui hi ha nombrosa documentació manuscrita i còdexs, d'ella només es conserva el document referit. Un document prou valuós per poder conèixer aquesta dona catalana que va tenir la fortuna d'aprendre a llegir i escriure en llatí amb una bella cal·ligrafia. Alba de Vic és la primera i única dona escriptora catalana professional del segle XI.

Magí Camps

Podeu llegir l'article original al següent enllaç:

<https://www.lavanguardia.com/encatala/20230308/8806875/primera-escriptora-catalana.html>